

УДК 342.9

**МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД СТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ
АНТИКОРУПЦІЙНИХ СУДІВ У СВІТІ**

Ростовська К. В.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри
державно-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Анотація: у статті проаналізовано міжнародний досвід створення та функціонування антикорупційних судів. Розглянуто актуальні питання подальшої розбудови антикорупційних судів в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду. Звернуто увагу на проблеми, які ускладнюють формування антикорупційних судів в Україні.

Ключові слова: корупція, антикорупційний суд, міжнародний досвід, протидія корупції, антикорупційне законодавство.

Аннотация: в статье проанализированы международный опыт создания и функционирования антикоррупционных судов. Рассмотрены актуальные вопросы дальнейшего развития антикоррупционных судов в Украине с учетом зарубежного опыта. Обращено внимание на проблемы, которые затрудняют формирование антикоррупционных судов в Украине.

Ключевые слова: коррупция, антикоррупционный суд, международный опыт, противодействие коррупции, антикоррупционное законодательство.

Annotation: the article analyzes the international experience of the creation and functioning of anti-corruption courts. The urgent issues of further development of anti-corruption courts in Ukraine are considered taking into account foreign experience. The attention is paid to the problems that complicate the formation of anti-corruption courts in Ukraine.

Key words: corruption, anticorruption court, international experience, anti corruption, anti-corruption legislation.

Одним із найбільш дискусійних питань судової реформи, що триває в Україні, залишається необхідність створення незалежного антикорупційного суду. Появу Вищого антикорупційного суду передбачено ст. 31 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 року. Поряд з цим, не можна не звернути увагу, що українському суспільству така інституція не відома, тому вивчення зарубіжного досвіду існування таких судів в інших державах є доволі актуальним.

Метою статті є вивчення зарубіжного досвіду функціонування антикорупційних судів в інших країнах та його можливості імплементації у вітчизняне законодавство.

Питанням дослідження механізму протидії корупції в Україні присвятили роботи такі вчені, як М.Ю. Бездольний, І.А. Дьомін, М.В. Буроменський, А.В. Гайдук, М.В. Грищенко, Д.Г. Заброна, М.І. Мельник, Ю.П. Мірошник, С.В. Невмержицький, О.В. Сердюк, О.В. Терещук, В.В. Фесенко, Ф.П. Шульженко та ін. Втім, незважаючи на значну кількість публікацій, питання вивчення зарубіжного досвіду створення та функціонування антикорупційних судів у цих та інших наукових працях не проводилося.

На сьогоднішній день у багатьох державах світу функціонують спеціалізовані антикорупційні суди. Відповідно такі суди функціонують у таких державах, як Афганістан, Бангладеш, Ботсвана, Болгарія, Бурунді, Камерун, Хорватія, Індонезія, Кенія, Малайзія, Непал, Пакистан, Палестина, Філіппіни, Сенегал, Словаччина та Уганда. Три країни – Мексика, Танзанія і Таїланд – створили спеціалізовані антикорупційні суди пізніше. У Мексиці конституційними змінами 2015 року вимагалось створення спеціалізованої антикорупційної палати в Федеральному адміністративному суді, і вона розпочала роботу в липні 2017 року. В Танзанії законом від липня 2016 року було створено новий підрозділ Вищого суду з розгляду економічних, корупційних та організованих злочинів, який розпочав свою роботу у вересні 2016 року. А в Таїланді військовий уряд відкрив новий спеціалізований суд з розгляду справ про корупцію в жовтні 2016 року. Відповідно, серед європейських країн лише у Болгарії, Словаччині та Хорватії функціонують антикорупційні суди [1].

У Болгарії антикорупційний суд є універсальним паралельним судом, оскільки система антикорупційних судів включає як суд першої інстанції – Спеціалізований кримінальний суд [2], так і апеляційний суд – Апеляційний спеціалізований кримінальний суд [3]. В якості касаційної інстанції виступає Верховний касаційний суд [1].

У Хорватії основою системи протидії корупції є Управління з протидії корупції та організованих злочинності. У 2009 році було створено Судові відділи з питань провадження у кримінальних справах, віднесених до компетенції Управління з протидії корупції та організованих злочинності. Відповідно до ст. 32 Закону «Про протидію корупції та організованих злочинності» [4].

Судові відділи з питань провадження у кримінальних справах, віднесених до компетенції Управління з протидії корупції та організованих злочинності, створені в окружних та муніципальних судах Осієку, Ріски, Спліту та Загребу. Судді відділів призначаються головою суду на щорічній основі після винесення відповідного рішення радою суду. У

Хорватії спеціалізований антикорупційний суд має первісну юрисдикцію над справами про корупцію, а апеляційні скарги розглядаються у верховному суді.

Відповідно до ст. 21 повноважень Судових відділів з питань провадження у кримінальних справах, віднесених до компетенції Управління з протидії корупції та організованій злочинності, належить провадження у справах про:

- зловживання процедурою визнання банкрутства (ст. 283 Кримінального кодексу), недобросовісну конкуренцію у зовнішній торгівлі (ст. 289 (2)), зловживання державною владою (ст. 338), незаконне посередництво (ст. 343, 347), хабарництво (ст. 294, 348);

- зловживання посадовим становищем та владою (ст. 337), якщо злочин вчинено представником влади;
- незаконного позбавлення волі (ст. 124), викрадення (ст. 125), примусу (ст. 128), торгівлі людьми (ст. 175), незаконного переміщення осіб через державний кордон (ст. 177), крадіжки (ст. 218), вимагання (ст. 234 (2)), шантажу (ст. 235(2)), відмивання грошей (ст. 279 (3)), якщо ці злочини було вчинено групою осіб або організованим злочинним угрупованням;

- незаконного розповсюдження наркотичних речовин групою осіб або організованим злочинним угрупованням (ст. 171 (3));

- створення організованої групи з метою вчинення кримінального злочину (ст.333);

- звідництва (ст. 195 (2)), незаконної торгівлі золотом (ст. 290(2))та ухилення від митного огляду (ст. 298); відмивання грошей (ст. 279), ухилення від сплати податків (ст. 286), перешкоджання отримання доказів (ст. 304), тиску на працівника суду (ст. 309), нападу на посадову особу (ст. 318) [1].

У 2003 році Словаччина створила Спеціальний суд, згодом перейменований у Спеціальний кримінальний суд, головним чином, у справах про корупцію та організовану злочинність. С початку створення юрисдикція спеціалізованого кримінального суду охоплювала лише корупційні правопорушення та злочини, які вчинені організованими кримінальними групами. Однак, у 2009 р. цей суд було ліквідовано за рішенням Конституційного суду. Незважаючи на те, що спеціальний кримінальний суд виявився ефективним у боротьбі з організованою злочинністю та випадками корупції на місцевому рівні, він не був ефективним щодо корупції високого рівня, до якої залучали національну еліту. Однак роботу Спеціального корупційного суду все ж було поновлено і розширено компетенцію. Сьогодні Спеціалізований кримінальний суд складається із 14 судів. Цей суд розглядає кілька категорій справ: навмисні вбивства, економічні правопорушення, в яких фігурують суми понад 6,6 млн євро, тяжкі злочини, скоєні злочинною або терористичною групою, та злочини екстремістського характеру [5].

Вибір вітчизняної моделі організаційної структури антикорупційного суду є суттєвою проблемою, на яку необхідно звернути увагу. Ці питання привертають увагу не тільки вітчизняних експертів, але й керівництво держави та громадськість, адже в сьогоденних умовах, коли відбувається обговорення майбутньої моделі Вищого антикорупційного суду, вивчення зарубіжного досвіду також є актуальним.

Як показує зарубіжний досвід у світі існує 4 моделі функціонування антикорупційних судів.

Найпростіша модель – одноособовий суддя, який призначається або уповноважується на розгляд справ про корупцію у загальних місцевих судах, водночас процес оскарження рішень залишається той самий, що й для всіх інших справ [6]. За такої моделі працюють суди в двох країнах – Кенія та Бангладеш, які розділили непочесне 145 місце. Навряд чи така модель ефективна, оскільки Кенія в корупційному списку країн скотилася до 23 позиції, а в Бангладеш ситуація взагалі не змінилася [7].

Друга модель-спеціалізований антикорупційний суд, який має первісну юрисдикцію над справами про корупцію, а апеляційні скарги розглядають у верховному суді [6]. За такої моделі працюють суди в двох європейських країнах: Хорватії та Словаччині. Якщо подивитися на індекс сприйняття корупції у цих державах з моменту створення судів і до 2016 року, то Хорватія за 9 років опустилася з 62-го «корупційного» місця на 55-е і це вельми відчутний результат, у Словаччині за 8 років більш скромні показники - всього два пункти, але треба враховувати, що за рівнем корупції вона спочатку перебувала в кращому становищі, ніж та ж Хорватія: з 56-го місця країна опустилася до 54-го [7].

Крім того, існують антикорупційні суди змішаного типу: суд може функціонувати як суд першої інстанції при розгляді деяких (більш важливих) справ про корупцію і як апеляційний суд при розгляді інших справ, що розглядаються в першій інстанції загальними місцевими судами. Апеляційні скарги на рішення антикорупційного суду надходять до Верховного суду [6]. Суди змішаного типу, які одночасно можуть працювати як суди першої інстанції, що розглядають найгучніші корупційні справи, та апеляційні суди в інших справах зовсім не ефективно працюють у трьох державах: Уганді, Ботсвані і на Філіппінах, у яких було створено перший антикорупційний суд ще 1979 року. Філіппіни з цілком пристойного 35-го місця до 1995-го року зайняли на 101 місце [7].

Також у світі є модель універсального паралельного суду, коли система антикорупційних судів включає як суди першої інстанції, так і апеляційні. Такі суди працюють в Афганістані, Індонезії та Малайзії. У всіх трьох державах рівень корупції знизився на кілька позицій. Що стосується Болгарії, то за п'ять років роботи антикорупційного суду в цій державі нічого не змінилося: вона, як і раніше, на 75 місці [7].

Наведене вище дозволяє зазначити, що при найкращій моделі антикорупційного суду не існує. Досвід іноземних держав щодо створення окремого антикорупційного суду вказує на деяку суперечливість між очікуваним ефектом від його створення та реальними результатами. При вирішенні питання майбутньої моделі антикорупційного суду в Україні варто виокремити базові питання, які потребують вирішення: по-перше, це стосується фінансування антикорупційних судів. Адже створення їх незалежної і автономної системи потребує значних коштів. По-друге, визначити інстанційну систему антикорупційних судів та місце кожної судової ланки в загальній системі судоустрою України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Створення та діяльність антикорупційних судів у Болгарії, Словаччині та Хорватії. Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит народного депутата України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29287.pdf>
2. Спеціалізований кримінальний суд. Офіційний сайт [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://spcc.bg/>
3. Апеляційний кримінальний спеціалізований суд. Офіційний сайт [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.asns-sofia.bg/>
4. Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.zakon.hr/z/166/Zakon-o-Uredu-za-suzbijanje-korupcije-i-organiziranog-kriminaliteta>
5. Specialised anti-corruption courts: Slovakia [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.u4.no/publications/specialised-anti-corruption-courts-slovakia/>
6. Експерти USAID розповіли про своє бачення антикорупційного суду [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/print/127875-eksperti_usaid_rozpravili_pro_svoe_bachennya_antikorupciynogo.html
7. Судова практика створення антикорупційних судів [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.slovovidilo.ua/2017/12/20/infografika/polityka/svitova-praktyka-stvorennya-antikorupcijnyx-sudiv>

УДК 342.92

ДО ПИТАННЯ ПРО ФОРМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

Магда С. О.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Анотація: у статті проведено аналіз форм адміністративного судочинства. Виявлено проблемні питання, які пов'язані із введенням спрощеного позовного провадження. Запропоновано шляхи удосконалення законодавства у досліджуваній сфері.

Ключові слова: адміністративне судочинство, форми позовного адміністративного судочинства, спрощене позовне провадження, морально-етичний аспект посади судді.

Анотация: статья содержит анализ форм административного судопроизводства. Определены проблемные вопросы, связанные с введением упрощенного искового производства. Предложены пути совершенствования законодательства в исследуемой сфере.

Ключевые слова: административное судопроизводство, формы искового административного судопроизводства, упрощенное исковое производство, морально-этический аспект должности судьи.

Annotation: the article analyzes the forms of administrative legal proceedings. The problematic issues connected with the introduction of simplified proceedings are revealed. The ways of improvement of legislation in the investigated sphere are offered.

Key words: administrative legal proceedings, forms of administrative administrative proceeding, simplified lawsuits, moral and ethical aspect of the post of judge.

Останнім часом у нашій державі відбуваються комплексні реформи, які викликані надією суспільства на швидкі зміни на краще у всіх сферах життя. Не є виключенням в цьому питанні і сучасне судочинство, від якого українське суспільство вимагає ефективного, доступного, прозорого та сучасного здійснення правосуддя.

Право людини на судовий захист – основоположне, конституційне право. І саме на державу покладено обов'язок забезпечити своїм громадянам ефективний засіб юридичного захисту та право на справедливий суд згідно з Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод [1].

У межах окреслених очікувань відбулися зміни і в адміністративному судочинстві, які реалізовані у новій редакції Кодексу адміністративного судочинства України від 15.12.2017 року (далі – КАС України).

Проблемами адміністративного судочинства займалися такі вчені-правники, як В. Б. Авер'янов, І. М. Балакарєва, Ю. П. Битяк, В. М. Бевзенко, І. В. Бойко, І. П. Голосніченко, Є. Ф. Демський, Є. В. Додін, С. В. Ківалов, А. Т. Комзюк, В. К. Колпаков, Л. В. Крупнова, Д. М. Лук'янець, О. І. Миколенко, Н. Б. Писаренко, В. Г. Перепелюк, Я. С. Рябченко, М. І. Смокович, М. М. Тищенко та ін. Проте, питання форм адміністративного судочинства є новим, тому актуальність дослідження не викликає сумнівів.

Стаття 12 КАС України проголошує, що адміністративне судочинство здійснюється у порядку позовного провадження (загального або спрощеного) [2]. Загальне позовне провадження призначається виключно для розгляду складних справ або справ, які через інші обставини недоцільно розглядати в спрощеному позовному провадженні.